

ДОХОДИ БЮДЖЕТУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗРОСТАННЯ

Проблеми формування доходів бюджетів та виявлення резервів їх зростання набувають особливої актуальності в умовах ринкової трансформації української економіки. Саме тому, в умовах обмеженості фінансових ресурсів триває пошук джерел наповнення бюджетів для забезпечення життєдіяльності та добробуту суспільства.

Важливим кроком у розв'язанні фінансових проблем є ґрунтовне дослідження теоретичних засад доходів бюджетів та обґрунтування шляхів зростання доходів бюджету. За даних умов, важливого значення набуває визначення сутності поняття «доходи бюджету», що дасть змогу більш повно дослідити його багатогранність.

В економічній літературі поняття «доходи бюджету» визначається по-різному. Разом з тим, аналіз існуючих трактувань доходів бюджету дозволяє згрупувати їх за підходами:

- надходження, що використовуються державою для виконання своїх функцій [1; 2];
- частина валового внутрішнього продукту та національного доходу [3; 4];
- економічні відносини між державою та іншими суб'єктами [5; 6];
- кошти, що надходять до органів влади на безповоротній основі [6].

Так, М. Карлін наголошує на необхідності держави володіти коштами для виконання її функцій: як «... сукупність грошових надходжень до централізованого фонду фінансових ресурсів держави, що використовуються нею для виконання її основних завдань і функцій» [1, с. 28]. Близьке за змістом тлумачення пропонує Ю. Пасічник, який під доходами державного бюджету розуміє частину централізованих фінансових ресурсів держави, які врегульовані відповідними нормативними актами і необхідні для виконання її функцій [2, с. 355]. У цьому визначенні доходи бюджетів тісно пов'язані як з функціями держави, так і з їх нормативним регламентуванням.

А.М. Бабич та Л.Н. Павлова вважають, що доходи бюджету — це частина національного доходу, яка підлягає централізації до бюджетів різних рівнів [3, с. 187]. На думку Павлюк К.В., доходи бюджету — це частина фінансових ресурсів держави, що створюються у процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту й зосереджуються у бюджетному фонді дія забезпечення соціальних і економічних потреб держави [4, с. 83].

О. Романенко доходи бюджету розуміє як економічну категорію, яка виражає «...економічні відносини, що виникають у держави з юридичними і фізичними особами в процесі формування бюджетного фонду країни» [5, с. 164]. Як економічні відносини, що виникають у держави з підприємствами, організаціями і громадянами в процесі формування бюджетного фонду країни визначає доходи бюджету В.М. Родіонова. Формою прояву цих економічних відносин є різні види платежів підприємств, організацій, населення до бюджету, а їхнім матеріально-речовим втіленням — кошти, що мобілізуються до бюджетного фонду [6, с. 239].

На безповоротній характер формування доходів бюджету вказує Федосов В. Він вважає, що доходами бюджету є ті кошти, що надходять державі у постійне користування на безповоротній основі та забезпечують стабільність формування бюджету і фінансування його видатків [7, с. 56].

Всі вище наведені підходи мають право на існування, оскільки вони дають змогу глибше дослідити внутрішній зміст та зовнішню форму доходів бюджетів як унікального, складного економічного явища. Разом з тим, найбільш обґрунтованим, на нашу думку, є визначення, яке дає Дем'янишин В.Г.: доходи бюджетів є об'єктивним економічним явищем, пов'язаним зі сукупністю економічних відносин щодо розподілу і перерозподілу ВВП із метою формування централізованого фонду грошових коштів держави. За сутністю доходи бюджетів, з одного боку, є результатом розподільчих процесів, а з іншого — об'єктом подальшого розподілу коштів централізованого грошового фонду на окремі цільові фонди відповідно до функцій держави. Отже, обсяг доходів бюджету безпосередньо залежить від обсягу функцій та

повноважень держави в особі органів державної влади, державного управління та місцевого самоврядування, визначених Конституцією та законами України [8, с. 70].

У Бюджетному кодексі визначено доходи бюджету як усі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України [9, с. 5]. Проаналізуємо доходи Державного бюджету України (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка та структура доходів Державного бюджету України
за 2008–2011 рр.***

Група доходів	2008 р.		2009 р.		2010 р.		2011 р.	
	Млн. грн	Питома вага, %	Млн. грн	Питома вага, %	Млн. грн	Питома вага, %	Млн. грн	Питома вага, %
Податкові надходження	167883,4	72,5	148915,6	71,0	166872,2	69,4	261605,0	83,2
Неподаткові надходження	52817,6	22,8	50676,8	24,2	65067,7	27,0	49087,8	15,6
Доходи від операцій з капіталом	2125,3	0,9	1060,1	0,5	587	0,2	517,7	0,2
Трансферти	77702	33,5	7769	3,7	6624,8	2,8	2718,6	0,9
Всього	231686,3	100,0	209700,4	100,0	240615,2	100,0	314616,9	100,0

*Складено та розраховано за [10]

Як видно із показників табл. 1, основним джерелом доходів державного бюджету є податкові надходження. Саме тому, вважаємо за необхідне дослідити доцільність пільгового оподаткування, так як пільги безпосередньо впливають на обсяги податків і зборів.

Наявна система надання податкових пільг не дає змоги об'єктивно оцінити їх ефективність і доцільність для окремих галузей і економічного зростання в цілому. Наприклад, незважаючи на звільнення від сплати більшості податків і зборів, виробництво окремої пільгової продукції та ефективність окремих видів діяльності, що користуються податковими пільгами, з кожним роком зменшуються [11, с. 87].

Для сприяння економічного зростання в Україні та пошуку додаткових резервів для наповнення бюджету необхідні кардинальні зміни в наданні податкових пільг. Перш за все необхідно встановити мораторій щодо надання нових податкових пільг і ретельно проаналізувати існуючі з позицій їх доцільності. Податкові витрати мають надаватися за рахунок коштів державного бюджету, виходячи з його можливостей на конкретний рік. Тобто обсяги здійснення податкових пільг мають визначатися, як і видатки, при складанні проекту державного бюджету на відповідний рік та обговорюватися під час його прийняття й затвердження. При цьому податкові витрати повинні проводитися за тими самими правилами та вимогами, що й інші видатки.

Також з метою забезпечення цільового використання отриманих внаслідок податкової пільги коштів можна надавати пільги на основі конкретної угоди між уповноваженим державним органом та платником податку. Таким чином, ефективне регулювання економічних та соціальних процесів за допомогою податкових пільг потребує серйозного наукового обґрунтування з позиції системного підходу доцільності їх застосування в кожному конкретному випадку, а також оцінки порівняльної ефективності досягнення поставлених цілей за допомогою різних варіантів надання податкових.

Список використаних джерел

1. Державні фінанси в транзитивній економіці: Навч. посібник / За ред. Карліна. – К.: Кондор, 2007. – 220 с.
2. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: Навч. посіб. / Ю. В. Пасічник. – К.: Знання-Прес, 2002. – 495 с.
3. Бабич А.М. Государственные и муниципальные финансы: учебник для вузов / Бабич А.М., Павлова Л.Н. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 2000. – 687 с.
4. Павлюк К.В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України: Монографія / Павлюк К.В. – К.: НДФІ, 2006. – 584 с.
5. Романенко О. Р. Фінанси: Підруч. / О. Р. Романенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.

6. Финансы / В.М. Родионова, Ю.Я. Вавилов, Л.И. Гончаренко и др. Под ред. В.М. Родионовой. – М.: Финансы и статистика, 1993. – 400 с.
7. Федосов В. Бюджетний менеджмент: Підручник / Київський національний економічний ун-т / Віктор Федосов (заг. ред.). – К.: КНЕУ, 2004. – 864с.
8. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: Монографія. / Дем'янишин В. Г. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 496 с.
9. Бюджетний Кодекс України: Чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 лютого 2011 р.: (Відповідає офіційному текстові). – К.: Вид. Паливода А. В., 2011. – 140 с.
- 10.Звіт про виконання Державного бюджету України за 2008–2011 рр. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [//www //budget.rada.gov.ua/kombjudjet/](http://www.budget.rada.gov.ua/kombjudjet/).
- 11.Система податкових пільг в Україні у контексті європейського досвіду [Текст] : [Моногр.] / А.М. Соколовська, Т.І. Єфименко, І.О. Луніна та ін.; Наук.-дослід. фін. ін-т при Мінфіні України. – К., 2006. – 316 с.